מעט מאורו של חנן

דף לימוד משפחתי לפרשת וישב

מתורת חנן פורת • דמות החמ"ד תשפ"ז

"וַיִּרְאוּ אֶחָיו כִּי אֹתוֹ אָהַב אֲבִיהֶם מִכָּל אֶחָיו, וַיִּשְׂנְאוּ אֹתוֹ – וְלֹא יָכְלוּ דַּבְּרוֹ לְשָׁלֹם" בראשית ל"ז, ד

מאורו של חנן:

מן השטיקה אל הדיבור – איך מונעים אריכה?

רש"י: "מתוך גנותם למדנו שבחם, שלא דיברו אחד בפה ואחד בלב".

לכאורה, רש"י מציין לשבח את אחי יוסף על כך שלא היו צבועים. הם לא העמידו פנים כאילו הם אוהבים אותו ולא דיברו עמו "מהשפה ולחוץ" בשעה ששנאה בערה בליבם. לכאורה, נהגו האחים כשורה ואף ופעלו בהתאם להדרכת הרמב"ם בהלכות דעות: **" אָסוּר לָאָדָם לְהַנְהִיג עַצְמוֹ בְּדִבְרֵי חֲלָקוֹת וּפִתּוּי... וְלֹא יִהְיֶה אֶחָד בַּפֶּה וְאֶחָד בַּלֵּב, אֶלָּא תּוֹכוֹ כְּבָרוֹ, וְהָעִנְיָן שֶׁבַּלֵּב הוּא הַדָּבָר שֶׁבַּפֶּה."**

חנן שואל שאלה נוקבת על התנהלות האחים:
כיצד נתעלמה מהם הלכה מפורשת אחרת בתורה, המחייבת לדבר, לפתוח את הלב, ולא לשתוק ולשמור את הדברים בבטן? התורה מצווה אותנו במפורש: "לֹא תִשְׂנָא אֶת אָחִיךָ בִּלְבָבֶךָ", אל תשמור את הביקורת ואת הכעס בלב.

ומה כן עושים? "הוֹכֵחַ תּוֹכִיחַ אֶת עֲמִיתֶךָ" – דבר איתו גלויות על מה שפגע בך, ומתוך כך יש סיכוי שהדברים יתבררו, ילובנו ויתוקנו, "וְלֹא תִשָּׂא עָלָיו חֵטְא" – אל תישא בליבך את חטא השנאה, ההולך ומצטבר ואין לדעת לאן יוביל.

וזוהי בדיוק רוח דברי הרמב"ם בהמשך לדבריו: "כְּשֶׁיַּחֲטָא אִישׁ לְאִישׁ, לֹא יִשְׂטְמֶנּוּ וְיִשְׁתֹּק... אֶלָּא מְצֻוֶּה עָלָיו לְהוֹדִיעוֹ וְלוֹמַר לוֹ: לָמָּה עָשִׂיתָ לִי כָּךְ וְכָךְ, וְלָמָּה חָטָאתָ לִי בְּדָבָר פְּלוֹנִי?"

חנן מסביר שאילו האחים היו נוהגים בדרך זו ומדברים עם יוסף בכנות, הם היו מגלים שדיבוריו וחלומותיו נבעו מתוך שובבות ותמימות של נעורים, ולא מתוך רצון לשלוט בהם. אך מכיוון ש"לֹא יָכְלוּ דַּבְּרוֹ לְשָׁלֹם" והעדיפו את השתיקה, הדמיון שלהם עבד שעות נוספות וצייר בפניהם תמונות קשות. הם ראו את יוסף כשחצן הרוקם מזימה להדיח את הבכור, והגיעו למסקנה שגויה שעליהם להרחיקו מן המשפחה, בדיוק כפי שסבא אברהם שילח את ישמעאל.

שתיקה זו והדמיונות שהתפתחו בעקבותיה הביאו אותם בסופו של דבר אל הרצון להורגו ואל מכירתו למצרים. אמנם רצון הבורא היה לגלגל באמצעות כך את הירידה למצרים, אך עלינו ללמוד מכאן שכאשר מדברים בכנות ובגלוי לב על הדברים שכואבים לנו– אפשר לצעוד צעד קטן מתוך "עַד לְדַבֵּר" אל "עַד לָאֲהֹב".

ניצוץ של זהות

טיפוח ביות בין-דורית: אחריות לאומית לשיח של אהבה ואחדות

היכולת לדבר בכנות ולא לשמור שנאה בלב מייצגת את תמצית קיומה של הזהות הציונית־דתית בעת הזו. אנו מאמינים כי התיקון הגדול של גלות מצרים ושל כל הגלויות כולן מתחיל ביכולת לראות את האחר כזרוע אחת של אותו גוף לאומי.
חנן פורת ז"ל היה סמל מובהק לנאמנות לשיח פתוח ואוהב. הוא נלחם מלחמה עיקשת למען שלמות הארץ, אך במקביל עמל ללא הרף למען אחדות העם והרחבת הלב - בדיבור בגובה עיניים, בהקמת מפעלי חסד, ובחיבור בין ציבורים שונים בחברה הישראלית.
כשם שהשנאה והשתיקה בבית יעקב הובילו את המשפחה אל הירידה למצרים, כך הדיבור הבֵּן, העין הטובה והערבות ההדדית בינינו הם שסוללים את הדרך לגאולה שלמה. בכל שיחה מכבדת, בכל הקשבה לדעה שונה ובכל הושטת יד לאח – אנו מתקנים את שבר מכירת יוסף ומחזקים את חוסנה של מדינת ישראל.

> **"עֵת לְדַבֵּר וְעֵת לֶאֱהֹב"** קהלת ג', ז
> להבין שהדרך לשלום ולאחדות אינה עוברת דרך שתיקה וטינה בלב, אלא דרך אומץ לדבר בכנות, לנקות את משקעי העבר ולראות בכל אחד מישראל אח ואהוב.

שיח משפחתי סביב שולחן השבת

סכנת השתיקה

האחים בחרו לשתוק במקום לדבר, והדמיון שלהם צייר תמונות שהיו רחוקות מן המציאות.
האם קרה לנו פעם שהפחדנו לדבר על דברים שפגעו בנו ושמרנו אותם בהקלך? כיצד השתיקה השפיעה הבין לבין היחסים בינינו?

כוחו של הדיבור הישיר

התורה מצווה "הוֹכֵחַ תּוֹכִיחַ" מתוך רצון לנקות את הלב. איך אפשר לפתוח "שיחה קשה" או להעביר ביקורת לאח, לבן משפחה או לחבר –
מבלי שיגיע להשקפה, אלא מתוך רצון אמיתי להיות ל"דַּבְּרוֹ לְשָׁלֹם"?

לדון לכף זכות

חנן מראה שהאחים פירשו את התנהגותו של יוסף בצורה הקיצונית ביותר.
כיצד אנו יכולים לעזור כאשר לפעמי שאלתנו מיחסים לאחרים כוונות שליליות (לפעמים לראות את מעשיהם כפי טובה יותר?

זהות בשטח

פרשת וישב מציגה את השבר הגדול ביותר בתוך משפחת יעקב – שנאת אחים שמובילה לגלות. כיצד הזהות הציונית־דתית שלנו מסייעת לנו לפעול כיום למען אחדות ושיח פתוח בתוך החברה הישראלית?
מה משקיעים כמשפחה שנאת חינם ובהנייה לעשיית של הקשבה ודיבור ישיר בין חלקי העם?

פיני אפרתי | מנהל חינוכי "בית הציונות הדתית"